

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 frt — kr.
félévre . . . 3 „ — „
negyedévre . . . 1 „ 50 „
Egy szám ára: 12 kr. o. é.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutca 6. sz.

Felelős szerkesztő s kiadó:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közöive 7 kr.,
többször közöive 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Allítsunk fel prot. tanárképző-intézetet! (Láng Adolf.) — A Protestáns Irodalmi Társaság és Debreczen. (Dr. Masznyik Endre.) — Tájékoztásul. (Boros György.) — Belföld. — Külföld. — Vegyesek.

Allítsunk fel prot. tanárképző-intézetet!

Ily cím alatt jelent meg az „Evang. Egyház és Iskola“ m. é. 45—47. számaiban Schneller István, pozsonyi theol. akad. tanár tollából oly cikk, melyre visszhangot adni protestáns érztület sugallta kötelesség. E cikksorozat, mely a theol. akademiái nagybizottság elé évi jelentés alakjában volt terjesztve, egyenesen egyetemes felügyelőnk indításából lett publikálva, igen helyesen oly célból, hogy e tárgy iránt tágabb körökben is keltessék érdeklődés.

A cikksorozat vetekedik a szellemes essay-ekkel és annyira érdekfeszítő, az autonómiáját szerető prot. ember szívét és lelkiismeretét annyira megkapó, hogy arra vissza kell térnünk.

Az őseink által a vallás ügyével szervi összeköttetésben tudott hazai prot. tanügyről irt s napjainkig levezetett történelmi áttekintésben elmondottakhoz — a teljes méltatáson kívül — nincs hozzászólónk. Valamint, hogy teljesen találónak tartjuk azon képet, melyet cikkíró a fővárosi állami tanárképzőről és az azon keresztül ment prot. növendékről, mint állami sajátosságát meg nem tagadható, prot. intézetekbe kinevezett működő tanárról vázolt.

Azonban sürgős kötelességünk fontolóra vennünk, szerző szerint, hogy tanáraink képzése és képesítése nincs kezünkben, és, hogy ezeket tényleg kezünkbe kell vennünk; mert bizalmunk csupán prot. tanárképzőben nevelt, prot. szellemű tanároknak lehet.

„Nincs kezünkben“ — pedig tanárképzési és képesítési autonóm jogainkról se le nem mondtunk, se nem volt miért azokról lemondanunk. Annál kevésbé, miután maga a közoktatási minister az 1883. középiskolai törvényjavaslatát indokoló beszédében kimondotta: „Az állam a tanári képzést mindenkire bízsa s tanárképző-intézeteket mindenkinek megenged“ és „ha az egyházak s felekezetek oly felsőbb iskolákat állítanak fel, melyek tanárokat képeznek rendszeresen: a törvényhozás ott tanárképesítő bizottságok felállítását nem fogja akadályozni.“

A tanárképző helye iránt sem lehetünk kétségekben, miután ág. hitv. evang. egyetemes egyházunknak az egyetemes theol. akadémia megalapítása és szervezésekor is már intentiója volt, hogy az az akadémiaival kapcsolatosan, Pozsonyban állítsassék fel. Ezt fejezi ki az akadémia szervezete és ügyrendének 14. §-a „A theol. akadémia hazai egyházunk igényeinek megfelelő lelkészeknek s esetleg tanárok képzésében nyilatkozó feladatát következőleg oldja meg“ stb. — Az a szerény „esetleg“ szó inkább a megoldás alatt álló feladatok egymásutánját (előbb a lelkészek, azután a tanárok képzését), mintsem ez utóbbi ügynek a pia desideria sorába utalását jelzi.

Fogjuk fel tehát a szálát és lássunk őszintén a prot. tanárképzőnek Pozsonyban felállításához! Őszinteség alatt azt értem, hogy a ki a célt akarja, annak az eszközöket is kell akarnia.

A cikksorozat írójával én is az élő tőkére apellálok; ez, hála Istennek, még meg van és a magasztos cél érdekében annyira fokozható, hogy ez intézmény fokozatosan, a magunk emberségéből fog létrejönni. Fokozatosan? Igen; valamikép a csonka gymnasiumokat osztályról-osztályra kiegészítették: úgy a tanárképzőt is, pl. a philologiai szak szervezésével és így tovább a többiekével meg lehet alapítani.

Csakhogy: videant consules; mert a cikkíróval szólva: „A prot. szellemű, elvhű és önálló tanárok száma mi tovább haló félben van.“

Láng Adolf.

A Protestáns Irodalmi Társaság és Debreczen.

Válasz Balogh Ferencz debreczeni ev. ref. hittanárnak.

V.

A „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság“, illetőleg innentől már csak „Protestáns Irodalmi Társaság“, 1888. april 16-iki ú. n. első alakuló közgyűlésén — mint láttuk — Debreczen

vereséget szenvedett. A közgyűlés imponáló többsége Tisza Kálmán felszólalására elvetette Vállyi János módosítványát, aztán szövegelte az alapszabályokat s megválasztotta a végrehajtó bizottságot. Am a sérített debreczeni hősök, látva, hogy hadi tervük meghiusult, hogy áll Budapest s él Ferencz József, iszonyatos bosszúra gyúltak. Jelszót változtottak. Most már nem azt mondták: mentsük meg Debreczet, hanem: ejtsük el magát a szent ügyet! Le a „Protestáns Irodalmi Társaság“-gal!! Hadd lássuk: ha kik utánunk nem akartak jönni, — meg mernek-e nélkülünk indulni!? S mikor ezt a szót Debreczen kimondotta, súlyát érezte mindenki. Mert most már nem csupán Debreczen, a helyi egyház, hanem a Kálvinista Róma szólt belőle. S ezzel a dolgok folyásában lényeges fordulat állott be: Debreczen saját ügyét az egész kálvinista felekezet, legközelebb pedig a Tiszántúli ev. ref. Egyházkerület ügyévé tette. S ez a kerület utána indult!

A Tiszántúli ev. ref. Egyházkerület szereplése — igen érdekes. Mikor az 1887. év február havában kelt „Felhívás“ kibocsátott, a hazai protestánsok kivétel nélkül mindenütt örömmel és lelkesedéssel csatlakoztak a „Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság“ alakítására irányuló mozgalomhoz. Nem tiltakozott az ellen senki, — még Debreczen sem! Pedig az aláírók között unitáriusok is voltak. Révész Bálint debreczeni püspök és Vállyi János debreczeni főgondnok szépen öszszefért Ferencz József unitárius püspökkel és Dániel Gábor unitárius főgondnokkal.

A közös protestáns ügyet magukévá tették az összes egyházkerületek s köztük a Tiszántúli ev. ref. Egyházkerület is. Az 1887. év. május 9—13. napjain Debreczenben tartott első gyűlésen ugyanis maga a püspök Révész Bálint mutatta be a „Felhívást“ s az 52. jk. pont szerint határozatilag kimondatott: „Teljes örömmel értesül az egyházkerületi gyűlés e nagy horderejű mozgalomról, s a vállalatot erkölcsi s szellemi, mint anyagi támogatásban részesíteni elengedhetlen kötelességének ismeri.“ Sőt ugyanazon pont szerint: „Az egyházkerület elnöksége, a szép és követésre méltó példát azonnal megmutatta, midőn Révész Bálint, mint alapító tag 100 frt tőkével, Vállyi János főgondnok úr, mint pártfogó 500 frt tőke felajánlásával irták fel neveiket a nemes célra. Hogy egyházkerületünk mily anyagi támogatást adjon: e tárgyban a legközelebbi gyűlés idejére véleményadással az egyházkerületi pénztárra költségvetés készítésével megbízott küldöttség figyelme hivatik fel, javaslata e tárgyban bevértatván.“

Annak, hogy valaki az „unitáriusokkal való fogódzás“ ellen felszólt volna, nyoma sincs a jegyzőkönyvben, — pedig a gyűlés tagjai között ott voltak a hitörök mindnyájan, ott volt Nagytiszteletű-

séged, ott volt Könyves Tóth Kálmán is. Ugyan kérem, ha már oly nagyra vannak Önök „sérthetetlen alapelveken nyugvó egyházi öntudatukkal“, „a hit és jog elvülhetlen és elnyomhatatlan érzelmének őszinte, nyílt és egyenes hangjával“, „hitvallásuk sarkalatos elveivel“, — mondják meg nekem: miért nem emelték fel tiltakozó szavukat mindjárt az első lépésnél, ott az egyházkerületi gyűlésen?! Vagy akkor még „az egyházuk főhítelvéhez való ragaszkodás“ nem tiltotta meg Önöknek „a hittanilag ellentétes unitárius felekezettel irodalmi célra való szövetkezést“? De hiszen — mint Nagytiszteletűséged, illetőleg maga a híres „Nyilatkozat“ állítja — „a magyar reform. egyház egyetemes konventje még 1886-ban (okt. 66. sz. végzés) azon elvet fogadta el, hogy egy prot. irod. társaság létrejöttét a két testvér evangélikus felekezet közreműködésével kívánatosnak tartja!“ S különös, Önök egy év mulva maguk „fogódzának“ az unitáriusokkal! Mert azt csak fel nem tehetem Önökről, hogy akkor még nem tudták, ki az a Ferencz József és Dániel Gábor, a ki Révész Bálinttal és Vállyi Jánossal kezét fogva hívja fel a protestánsokat irodalmi szövetkezésre.

De talán az első s közvetlen értesülés pillanatában „a közöröm és lelkesedés tüze“ akkora lángot vetett Önökben, hogy szemeiket égi fényével egészen megvakította s a kálvinizmus s lutheránizmus dicső alakjai között rögtön nem is vették észre az „unitarizmus ördögeit“, a „rút eretnekeket és Antikrisztusokat.“ Szeretném hinni, mert akkor legalább én, ki csupa „következetlenség“ és „színváltozás“ vagyok, úgy ahogy érteni s menteni tudnám az Önök „elvi következetlenségét“, de a tények — fájdalom — egészen mást bizonyítanak. Önök addig, míg Debreczen és a kálvinizmus „e mozdíthatatlan ország“ hegemoniája kétségessé nem lőn, az unitarizmusmal való „fogódzásban“ nem látták „anyaszentegyházuk hitelvét, békéjét, jövőjét s összes érdekét kockára téve.“ Leszek bátor ez állításon az igazolni.

A Tiszántúli ev. ref. Egyházkerület 1887. aug. 22—27. napjain ugyancsak Debreczenben egy második közgyűlést is tartott s azon újból szőnyegre került társaságunk ügye. Nevezetesen a 235. sz. jk. pontban határozatilag kimondatott: „A magyar prot. tudományos irod. társaság az egyházkerületi 1887. évi ápril (talán május?) hóban tartott közgyűlés 52. sz. határozatával már elfogadott anyagi támogatása megvalósítására 2000 frt tőkét oly módon biztosít, hogy ennek 5% kamatját 1888. évtől kezdve a megalakulandó társulat által kifizendő helyre évenként beszolgáltatja.“

S csudálatos. Az „unitáriusokkal való fogódzás“ miatt támadt aggodalomnak és nyugtalanlásnak — pedig Nagytiszteletűséged és Könyves Tóth Kálmán e gyűlésen is részt vett — még ekkor sem volt semmi nyoma. Ellenkezőleg: a „köz-

öröm és lelkesedés" általános — Debreczenben! S az is maradt, míg az 1888. ápril 16-iki vagyis első alakuló gyűlésen, melynek lefolyását már ismerjük, fel nem vetették Debreczen hegemoniájának kérdését s az unitáriusokra rátámadva, meg nem akarták tudni, ha Önöké lesz-e a döntő szó, ha az Önök szelme lesz-e irányadó a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaságban”? S mert eleve elkészültek a vereségre, mert látták s tudták, hogy Budapest le nem mond a vezéri szerepről s a protestáns szellem szabadság elvéről: ügyes fogással, a népies irodalom programmba iqtatásával teremtettek maguknak a további hadviselésre egy oly alapot, a melyre állva biztosra vehették, hogy szétrobbantják az egész társaságot.

A népies irodalom művelésének kimondása ugyanis — és ezt készséggel elismerem — jogot adott Debreczennek arra, hogy belefűjön a vészkiáltásba: „Hithű Kálvinisták! veszélyben anyaszentegyházunk! Nyakunkon az unitáriusok! Árulók vannak a városban, ajtót nyitottak előttük. Fegyverre!”

S engem ucsce, olyan lármát csaptak a hitőrök, hogy fele sem volt tréfa. Nosza lett is riadalom Izraelben! Debreczen szavára megmozdult a nagy test, — az egész Tiszántúli evang. ref. egyházkerület. Már az igaz különös „következtesség” és „színmegtartás”! Ugyanaz az a kerület, mely csak imént „teljes örömmel értesült a nagy horderejű mozgalomról s a vállalatot (melyet kálvinisták, lutheránusok és unitáriusok kezefogva indítottak meg) erkölcsi s szellemi, mint anyagi támogatásban részesíteni elengedhetlen kötelességének ismerte” s mely „a megalakulandó társaság részére tényleg 2000 frt. tőkét biztosított is” — l. a fentebbi határozatokat —, — most (mint a „Nyilatkozat” mondja) „a közmegegyezés közepett a sérthetetlen alapelveken nyugvó egyházi öntudatnak 1888. május 1-én (tehát teljes egy évvel később) tartott debreczeni gyűlésén akként adott világos és határozott kifejezést, hogy végzésileg kimondotta, miszerint

a) saját híveinek lelkiismereti aggodalmainak megnyugtatóására az unitáriusokkal együttműködést elvileg nem helyesli;

b) ezen nyilatkozatát az Irodalmi társaság végleges szervezésekor kellő figyelemben kívánja részesíttetni; és

c) további elhatározását e nyilatkozat eredményétől teszi függővé.

Hát én erre azt mondom: elvről ne beszéljen az, kinek elve, mint az időjárás napról-napra változik. Vagy áll az elv, hogy az unitáriusokkal való együttműködés a református egyház tagjaira nézve képtelenség vagy nem. Ha áll, akkor a Tiszántúli evang. ref. Egyházkerület 1887. május 9—13. és 1887. augusztus 22—27. napjain tartott közgyűlése az elvfeladás bűnébe esett, mikor „erkölcsi s szellemi, mint anyagi támogatásban” részesített egy oly vállalatot, melyet kálvinis-

ták, lutheránusok és unitáriusok teljes solidaritásban indítottak meg; ha pedig nem áll, akkor 1888. május 1. hozott végzése csak szemfényvesztés, akkor annak igazi okát nem az egyházi főhittelvélő való törhetetlen ragaszkodásban, hanem valami egészen másban kell keresnünk. S én azt hiszem, hogy nem is olyan nagyon nehéz dolog azt az igazi okot megtalálni.

Már magában véve igen feltűnő, hogy az unitáriusokra az összes hazai protestánsok közül csak is a tiszántúli kálvinisták haragszanak. Valami nagy bűnt kellett az unitáriusoknak elkövetniök, hogy így maguk ellen lázították a kálvinista Rómát! S valóban így van.

Ismeretes dolog, hogy a Tiszántúli evang. ref. Egyházkerületben egy idő óta az unitarizmus évről-évre hódít. 1879-ben Hódmezővásárhelyt, azután Orosházán, majd Mező-Berényben s másutt is egymásután keletkeztek unitárius községek. Sőt — mint maga Ferencz József, az unitárius püspök Czelderhez intézett válaszában legközelebb kijelenté — „nem egy folyamodást tekintélyes ref. egyházközségekből, hol egyesek, hol többek aláírásával, a melyekben arra kéri, hogy adjon nekik utasítást, hol kell, hogy jelentkezzenek, mert unitárius egyházközséget akarnak alapítani.” Így támadt az a stereotyp vád evang. ref. részről, hogy „az unitáriusok Magyarországon proselytáskodnak.”

Nem szándékozom ez ügyhöz elvi szempontból hozzászólni. Maradjon nyílt kérdés, nem ugyan az, ha általában megilleti-e a hódítás joga az unitárius felekezetet is, mert hisz ehhez szó sem férhet, hanem az, ha kivethetik-e emberhalászó hálójukat ők a kálvinista nép tengerének mélyére is s bárkájukba zárhatják-e az onnét fogott halakat is? De azt nyíltan ki merem mondani, hogy annak az egyháznak, a mely mai napság még arra is ráér, hogy külmisziót végezzen, igen életrevalónak s annak az egyháznak, amely még azt sem tudja megtartani, ami je van, igen élethetetlennek kell lennie. Mert eltekintve egyes speciális természetű s különleges elbírálás alá eső esetektől, általában tény az, hogy a nép vallását könnyelműen, nyomos ok nélkül nem igen változtatja meg, hogy ahol a lelki gondozás leggyarlóbb lábon áll, ott találunk kedvező talajra a különböző sekták: a baptismus, nazarenizmus. És ez igen természetes: a nép tényleges vallási szükséglete kielégítésre vár s ha a kellő kielégítést saját felekezete körében nem találja meg, odaveti magát más felekezet, vagy (s ez még veszedelmesebb) valamely betéges irány karjába. Bizony okulhatnánk e tapasztalatból! Mert ha tovább is így maradnak a dolgok, ma-holnap legnépesebb gyülekezeteinkben a hitelet teljesen bomlásnak indul! S esoda ez? Hiszen nálunk is akárhány eset van rá, hogy egy lelkesre 10—20,000 lélek üdvössége vagyon bízva. Lehet itt szó cura pastoralisról? Ne kívánjunk lehetetlen dolgot senkitől sem!

Hanem hát Debreczen erre nem is reflectálva, ráadásul még maga alatt vágja a fát. Ellenséget csinál a jó barátból. Az unitáriusok abból a szempontból indulva ki, hogy a protestánsok között nincs értelme a proselytáskodásnak, az áttérítgetésnek, mert hisz elvileg egy azon alapon állanak s egy cél felé törekednek, a jelentkező kálvinistákat a mig lehet s amig tanácsos viszsztatartóztatják, felekezetüktől való elszakadásuk elé akadályokat gördítenek. Ferencz József unitárius püspök maga mondja már említett levelében (s nincs okom arra, hogy szavának hitelt ne adjak): „Igaz, hogy legujabban jelentékenyebb számmal léptek át egyházunkba — *fájdalom* — épen a ref. egyházból, akikről nem mondom, hogy ha mi be nem vetjük volna, mind más vallásra tértek vagy nazarénusokká lettek volna, hanem azt felemelt fővel s mint Istennek épúgy felszentelt szolgálója, mint Czelder úr, mondom, hogy mi senkit se csaltunk, senkit se térítettünk át egyházukból. Állítsanak elő csak *egyetlen* embert, ki azt meri mondani, hogy akár én, akár a hatóságom alatti lelkészek közül valamelyik ámtotta el, beszélt rá és térítette át s én mea culpa, mea maxima culpa-val ismerem el, hogy méltán ér bennünket minden pirontság. Ellenkezőleg, a jelentkezők folyamodásait én ahogy kapom, úgy elteszem, mintha nem is láttam volna.“

Hát ez igazán *protestáns püspökhöz* méltó beszéd. S mivel felelnek rá Önök? Atokpontokkal! Vigyázzanak, nehogy azok saját fejükre szálljanak vissza. Tudnék én Önöknek az unitáriusoknál sokkal veszedelmesebb ellenséget mutatni, melylyel viaskodni férfi munka volna! S volna bár száz torokom, mindenikkel azt zúgnám füllükbe: ide jertek testvérek! ezt ostromoljuk közös erővel a Krisztus nevében! De mi az én hangom! Én parány a Rákóczy harangját túl nem kiálthatom! S ha túl kiáltanám is: Önök nem hallgatnának meg, mert én meg csak lutheránus vagyok.

Istenem! mi csodás dolgokat mivelhetnénk mi 3 millió protestáns együtt! S az az átkos visszavonás, azok a papirosra száradt betűk és tételek három felé tépik lényegileg egy azon szent ügyért hevülő szívünket! Testvérek magyarok, miért nem tudjuk mi megérteni egymást! Hiszen igaz, hogy Kálvin, Socin, Luther ez három, de egy az Úr, a mi fejünk, vezérünk: a Jézus Krisztus!

De ime! most veszem észre, hogy Önök debreczeniek ép ezt az *elvi egységet* veszik tagadásba!

Önök szerint az unitáriusok nem Krisztus tanítványai s hivei, mert ők — nem **protestánsok**. Kimondották e nagy szót, ezen az unitáriusokra mélyen sértő ítéletet: állok ennek is elébe. Ha csak annyit mondtak volna, hogy, „mivel az unitáriusok nem kálvinisták, nem egyesülhetnek velök“ — felekezeti belügynek tekintve dolgukat, a hallgatást kötelességemnek ismerném, de mert Önök az 1881—82.

evang. ref. országos zsinat alkotta „*Egyházi törvény*“ 10. §-usa és a „*Helvét hitvallás*“, III. 4. XI. 2. pontja alapján formálnak jogot arra, hogy eldöntsék azt a sarkalatos kérdést: ki a *protestáns*, illetőleg, minthogy a protestantismus egy és ugyanaz magával a christianismussal, ki a *keresztény*?; — én, mint a *krisztusi isten- vagy szellemfiúság*, másszóval a *személyes lelkiismeretbeli szabadság Luther által újra kivívott elvének* hive, kénytelen vagyok a Krisztus nevében az unitáriusok védelmére kelni s nem ő bennök, hanem Önökben ismerni fel az evangéliomi szabadság s így hát magának a protestantismusnak ellenségeit. S ezzel rátérek immár arra a híres, arra a hatalmas debreczeni „*Nyilatkozatra*“. Dr. Masznyik Endre.

Tájékoztató.

A „Vidéki hang a prot. irod. Társaság ügyében“ cz. vezércikk nt. irójának.

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Az „Év. Egyh. és Iskola“ 1888. évi 50. számában „Vidéki hang a prot. irod. Társaság ügyében“ cz. vezércikkben sok figyelemre méltó gondolat, s talán nem egy alapos aggodalom van nyilvánosság elébe bocsátva. — Egyik passzusára, a nt. szerkesztő ur szives engedelmeivel, egy néhány sor tájékoztató megjegyzést leszek bátor tenni. A jelzett cikkben ez van mondva: „Az unitáriusoknak is megvan az ő „Dávid Ferencz egyletük, mely kizárólag az unitárius felekezet érdekeit szolgálja.“ Tény az, hogy a „Dávid Ferencz egylet“ az unitáriusok egylete, mivel unitáriusok alapították, unitárius névvel nevezték el, de azt nem ismerhetem el, hogy „kizárólag az unitárius felekezet érdekeit szolgálja.“ Az unitárius felekezetnek mint olyannak megvan a maga testülete, melylyel az egyház ügyeit kormányozza és intézi. Az egyház kormányzó testület olyan szűkkeretű, hogy abba aránylag nagyon kevés egyén vehető be. Az egyház nagy tömege papjára s a papok önmagukra, könyvtárukra, egy-két folyóíratra s legfennebb egy néhány szomszédra vannak utalva, ha elvontabb vallás-erkölcsi, theologiai vagy nevelési eszmékkel óhajtanának tüzetesebben foglalkozni. A „Dávid Ferencz egylet“ épen azért alakított, hogy nemcsak a papokat egymással, hanem a papokat, világiakat és pedig férfiakat és nőket egyaránt vonjon össze egy társaságba „az unitárius keresztény vallás, a hit- és erkölestudomány és neveléstan körébe tartozó elvek és kérdések tisztázása és terjesztése, a keresztény vallásos és erkölcsi élet ápolása és emelése céljából“ (alapszabály). A nép értelmi és vallásos nevelésén kívül kötelessége az egyletnek odahatni, hogy „a különböző hitfelekezetűiek között a kölcsönös szeretet és testvéri érzés ápolassék.“ (alapszabály 28. §.) Az Egylet rövid három évi működése alatt nem kevesebb figyelembe vette az utolsó mint az első pontot. Tagjai közé már az első évben nagy örömmel sorozott be ev. lutheránus, ev. reformált, róm. kath. és izraelita vallásúakat.

Mi a Dávid Ferencz Egylet tagjai „a felekezeti öntudat“ ébresztését nem tartottuk s nem is tartjuk czélnak. Czélnak tartjuk azt, hogy azzal, a nemcsak mäterialistikus, hanem tisztán atheistikus tendenciával szemben, a mely ma már nemcsak a philosophusok, hanem a nép között is nagy hódításokat tett, szóval és írásban kimutas-uk s következőleg meggyőzzük a környezetünkbe esőket arról, hogy az Istenben való hit rendkívüli lelki boldogság és üdvösség forrása. Czélunk volt s az ma is, hogy hirdessük nyilván, hogy a Jézus Krisztus evangéliumánál éltetőbb táplálékot hiába keres a lélek, mert ebben élet vize van.

Meggyőződésünk, hogy „Az a mire egyenlő akarattal törekednünk kell: a vallás erkölcsi indokainak ismertetése, a vallásos érzelmek sugallása, élesztése és terjesztése. Mindnyájunk előtt tudva van, hogy az erkölcsi kihágások, vétkek, büntettek korunkban mily ijesztő gyorsasággal követtetnek el... Azt hiszem, nem hibázom, ha valamennyinek alapokát az akaratok gyengeségének, az azokat erősítő vallás erkölcsi érzelmek apályának vagy épen hiányának tulajdonítom és felhívást látok benne, hogy egyének s egyletek foglalkodjanak ama kitűzött feladattal.“ (Dr. Brassai Sámuel elnöki megnyitó szavai 1887-ben Unitár. Közl. I. 5. 1.)

Már a legelső alkalommal az a kérdés adta elé magát, hogy a czélt elérendő társulatunknak mely czímet adjunk. Sokak, nagyon sokak ellenvetésével szemben felvettük alapszabályainkba az „unitárius“ szót azért, nehogy még csak árnyéka is érjen annak, hogy mi idegen vagy „általános“ név alatt a mi specziális eszméinket hirdetjük. Ezt tennünk kellett azért, mert egyletünk tagjai többségét az unitáriusok közül vártuk, s mert tudtuk, hogy czélunk munkálásánál azokat az eszközöket kell, hogy használjuk, a melyek sajátaink. Ez még nem felekezetiesség, ha csak eszköz és nem czél, már pedig nálunk eddig elé csak eszköz volt. Munkásságunk jellemét világosan illusztrálja az a tény, hogy nyilvános felolvasásaink első terjedelmes programjába felvettük a Luther életét s ennek eléterjesztésére éppen lutheránus vallásu embert, Gratz Mór, kolozsvári lelkész urat kértük fel, mint a kiről feltehetjük, hogy jobban s hívebben ismeri mint mi. — Gondoskodtunk arról, hogy valamely vallásos eszmét fejtsen ki ev. reformált vallásu ember, s erre felkértük Dr. Hegedüs István egyetemi tanár urat, ki saját tetszése szerint választotta a „Halhatatlanság kérdése a rómaiaknál“ tárgyat. A folyó évben még tovább mentünk s nemcsak a két protestáns felekezet, hanem a róm. kath. köréből is igyekeztünk megnyerni felolvasókat, abból indulván ki, hogy azon mindnyájan szedhessünk valamely közös értékű virágot az általános kultura koszorujába.

Azt hiszem, hogy unitárius vallásu felolvasóink sem éltek vissza, mindig szép számmal levő, lutheránus, reformált, róm. kath. és izraelita hallgatóink bizalmával s nemhogy sértették volna, sőt ellenkezőleg, emelték vallásos érzületüket. Erről különben ha-

tározottabb tájékozást nyújthatnak nyilvánosság elé bocsátott felolvasásaink, melyeket ezennel két-két példányban van szerencsém megküldeni a nt. szerkesztő urnak.

Munkálkodásunknak ez a része a mivelte közönséget illeti, de reméljük, hogy a főelv ellen nem vétettünk a népszerű irodalom terén kifejtett munkásságunkkal sem. Erről tájékozást nyújtand „Vallásos és erkölcsös élet ébresztésére“ kiadott „Unitárius Közlönyünk“ első évfolyama. Eltekintve attól a különös szerencsétől, hogy Sántha Károly ev. luth. lelkész ur pályanyertes két költeménye diszesíti az első évfolyamot. Zwingli és Luther élete arczképpel illusztrálva foglal helyet benne. — És ez nekünk nem dicsekedésünk, hanem örömünk, valamint örömünk leendene az is, hogyha híven olvasóink elébe tudnók tární azokat a historiai jeleneteket, a melyekben Luther a pápai követtel, Dávid Ferencz Mélius-sal állanak szemben.

Szerény s még mindig a kezdet nehézségeivel küzködő munkánk közepett lepett meg a „Prot. Irod. Társaság“ eszméje. Eltekintve attól, hogy egyletünk tiszletheli elnöke, sőt Ferencz József püspök ur is alá írta az első nyilvános felhívást, az Unitárius Közlönyben már a megalakulás előtt ezt írtuk: „A többség bizonynyal az eredeti gondolat mellett van s remélhető a szerint is fog határozni. Az nem volna nagy baj, hogy az emberek nem mindenben értenek egyet, de az már igazán sajnálatos volna, hogy ha egyben s másban nem egyezés miatt egy oly sokat ígérő szép czél semmivé válna meg. Mi abban vagyunk, hogy az unitárius papságnak egész erejével támogatni kell az ügyet.“

Mind ezek talán nem az „unitárius felekezet érdekei,“ hanem érdekeink nekünk mindnyájunknak, a kik keresztényeknek valljuk magunkat s azt akarjuk, hogy köztünk s híveink között a Jézus Krisztus szelleme legyen élő és ható.

Ez a mi czélunk, ilyenek az eszközeink. Mi nemhogy kizárnánk valakit, hanem kérve hívjuk, hogy jöjjön hozzánk és szóljon, mert mi örömmel hallgatjuk. — Nemhogy távol tartanók magunkat a mások társaságától sőt arra buzdítunk mindenkit, hogy keresse az alkalmat a találkozásra, az eszmecserére s a közös munkára. — A mit mondunk s tesztünk azt sem zárjuk véka alá. Ha senki sem hallgatja meg az nem a mi hibánk. Ha nem jól értik vagy félre magyarázzák, kötelességünknek tartjuk megadni a kellő felvilágosítást, a mint reméljük, jelen sorokkal is sikerült megadnunk, a jelzett czikk írójának, a ki különben, meggyőződésünk szerint, sem sértőt, sem félrevezetőt nem szándékozott mondani s azért jelen felvilágosító levelet sem fogja sértésnek tartani, a mi tőlünk teljesen távol állott.

Kolozsvárt, 1888. decz. 29-én.

Boros György,

a Dávid Ferencz Egylet titkára.

BELFÖLD.

A turisztika és a vallásosság. A hegylakók, kik a természet nagyszerű műveit, mindennap megfigyelhetik, rendszeresen mély vallásossággal bírnak. A kinyíló és mosolygó virág, az örökzöld fenyőfa, az egekig tornyosuló kőszikla, a csevegő patak, a fénylő nap, mint a zúduló zivatar, az istenre, az ő szeretetére és hatalmára emlékeztetnek és az ember vallásosságát lényegesen emelik. A turisztika tehát, mely az embernek az utat a hegyi vidékbe egyengeti, nem csak testi jólétét czélozza, hanem azt is eredményezi, hogy lelke üdüljön és a nagyszerű természet benyomása alatt vallásossága bensőbb és mélyebb legyen. „Nunquam aliud natura, aliud sapientia dixit“ mondja Martialis és „Nichts führt zum Guten, was nicht natürlich ist“ állítja Schiller, és az egek hirdetik az erős Istennek dicsőségét és az ő kezeinek munkáját hirdeti ama kiterjesztett erősség, tanítja a Szentírás Zsolt. 19. 2.

A természet a vallásosság emelésére gyakorolt eme hatásának tulajdonítható, hogy minden nagyobb és látogatottabb telepen a természet nagyszerű környezetében imaház vagy kápolna is építtetik, melyben a vallásosság bensőbb és fokozódottabb érzelmei kielégíttetnek. Így találjuk azt a külföldön és az osztrák örökös tartományok fürdőhelyein is.

Mióta 1873-ban a magyarországi kárpát-egyesület megkezdte sikeres működését hazánk elhanyagolt turisztika fejlesztésére és nevezetesen a Magas-Tátra csodálatos szépségű és óriási alkotású bérceiben menedékházakat épített és utakat egyengetett, a közlekedés szép lendületet vett és a múlt esztendőben a látogatók 20,000 tekintélyes számát elérte, kik már 10 tátrai nyaraló-telepen találnak szállást és ellátást.

Itt a Magas-Tátrában, hol az óriási nagyság a gyöngéd parányival, a merev kőszikla a zuhogó vizeséssel, a nyájas mosolygó tengerszem a sötét völgygyel váltakoznak, itt is mondom, a természet ezen megragadó ellentéte és szépsége nem hibázta el hatását a vallásos és kegyeletes érzelmek ápolására. A vallásos érzelmtől ihletve emelték a Zsedényi Ede méltó emlékét Ó-Tátrafüreden, hol ő mint az egyház és vallás egyik oszlopfőrája oly örömet idézett, testi-lelki erőt gyűjtött és honnan vasárnapként oly szívesen látogatta az isteni tiszteletet, miképen az a közelfekvő város- és faluhelyeken rendeztetett és tartatott. Most már nem kellene szomszédba menni hitbéli szükségleteinek kielégítésére. Tavaly épült fel Új-Tátrafüreden a tulajdonos, dr. Szontágh Miklós kezdeményezése és a buzgó prot. hívek adakozása folytán csinos kis evang. templom, hol időről-időre isteni tisztelet tartatik. A szepesi róm. kath. püspök, Császká György, szintén tavaly a kath. vendégek számára szép istenházat építtetett Ó-Tátrafüreden. A mint hallatszik, Alsó-Tátrafüreden is készül a vallásos ihlettség szent érzelmei kielégítésére kápolnát építeni.

A Tátra telepei között rohamosan fejlődik a szepesbélai csepkő-barlangliget. A nagyhirű csepkő-barlang 1882. évben történt felfedezése óta eleinte csak e barlang-látogatók számára állíttattak épületek, melyekből most már nagy gyógy- és fürdőtelep fejlődött. Most már 14 kisebb nagyobb ház és nyaraló áll fenn és a látogatók száma pedig a múlt évben 2803-ra emelkedett, miután e telep is,

jellemző és megragadó szépségeit és regényességét tekintve, hasonló a Magas-Tátra többi telepehez, melyekről elmondhatnók Faludival:

Merre járok, kelek, madárkák repdesnek,
Felettem, előttem énekek kedveznek,
Bokrosodik az ág, hant, liget változik.

Itt is a barlangligetben a természet remekművei között a melegebb vallásos érzelem szükségesnek látta megfelelő istenházat építeni, Ivánka Imre ő méltósága, ki itt tulajdon nyaralóval bír, volt e szent ügyben a kezdeményező. Ő tavaly keresztkekkel jelölte ki a tért evang. és kath. kápolnára. A kath. kápolna gyors létesítéséről gondoskodik majd a püspök, vagy valami más gazdag maeenás. Mi mint protestánsok nem akarunk visszamaradni oly helyen, hol nemcsak a haza, de a külföld is számos vendégek által képviselve van. A kezdet a cél elérésére már megtétetett. A múlt év augusztus végével „Erős várunk a mi Istenünk“ négyhangú énekekkel és alkalmi beszéddel felavattuk a tért a kereszttek evang. kápolna helyének.

Sohasem tapasztaltam nagyobb megragadottságot és bensőbb áhitatot, mely a hallgatók szeméből kisugárzott, mint itt, hol a kék fénylő égboltozat óriási kősziklaoszlopokon látszott nyugodni, hol a zöld fenyvesek ágai között mintegy Isten lehelletének susogása hallatszott és jósága számtalan tavaszi virágokban mosolygott felénk.

Az offertorium ez alkalomkor 60 forintot tett. Ivánka Imre ő méltósága 50 forinttal járult az épület kiviteléhez. A város maga 50 forintnyi készpénzen kívül, az összes építő anyagot felajánlotta. Községünkben eddigelé 900 frt. gyűlt össze e szent cél elérésére. Az egész előirányzat, beleértve a berendezést, tesz azonban 3500 frtot. A protestantizmusnak, az igaz, nagy feladata, de kifogyhatatlan ereje és szép áldása is rejlik a kölcsönös segélyezésben és készséges adakozásban. Azért mi is e kiapadhatatlan forráshoz folyamodunk s prot. egyházunk tagjainál e szent célra adományokért esedezőnk. Mert hiszszük, hogy mindnyájan velünk együtt óhajtnák, hogy a szepes-bélai barlangligetben a Magas-Tátra legújabb telepén a hazai protestantizmus díszes kápolnával méltóan legyen képviselve. A legkisebb adományok az alólírott által hálás köszönettel nyugtáztatnak.

Szepes-Bélán, január hóban.

Weber Samu,
ev. lelkész.

Zsidó házassági ügyek. Budapest, jan. 20. Két igen érdekes ügyben hozott nemrég határozatot a kultuszminiszter. Az egyik eset a következő. Egy zsidó vallású férfi és nő saját szertartásuk szerint törvényes házasságra léptek. Tíz évvel a házasság megkötése után a férfi az ág. hitv. evang. vallásra tért át, a nő pedig továbbra is a zsidó valláson maradt. A férj áttérése után a házaspárnak törvényes leánygyermek született, kinek anyakönyvezését a pesti izraelita hitközség megtagadta. A férj folyamodott a polgármesterhez, hogy a gyermeket a kultuszminiszternek 1868-ban és 1875-ben kiadott rendeletei alapján, a törvényesen bevett vallásfelekezetekhez nem tartozók jegyzékébe vezettesse be. A polgármester azonban ezt a kérést nem teljesítette, mert a vallásfelekezetnélküliek jegyzékébe csak abban az esetben lehet valamely újszülöttet bejegyezni, ha annak a vallásfelekezetek valamelyikébe való felvétele a szülők vallásos meggyőződésével ellenkezik. Mi-

után a gyermekek vallásra nézve hasonló esetben, az 1775-ben kiadott helytartótanácsi rendelet az irányadó: a polgármester utasította a folyamodót, hogy az ő áttérése után született összes gyermekeit, úgyszintén az áttérés előtt születtek közül azokat, kik az áttéréskor még 7 évesek nem voltak, a pesti ágostai hitv. lelkész által kereszteltesse meg. A kultuszminiszter, hova az ügy felebezés útján került, a polgármester határozatát minden részében helybenhagyta. A másik eset ez. Egy törvényesen egybekelt zsidó házaspár a házasság után nemsokára elhagyta egymást. A férj a református vallásra tért át s a nő megtette a lépéseket a házasság törvényes felbontása végett. Mikor már vagy három évig nem éltek együtt a házastársak, a nőnek gyermeke született. Az anya mint zsidót akarta anyakönyveztetni, de ezt a zsidó hitközség megtagadta, mert még a házasság érvényesen felbontva nem volt. Miután a zsidó házastársak valamelyikének a keresztény vallásra való áttérése a köztük fennálló házassági viszony érvényét meg nem szünteti, az pedig a gyermekek születésekor birói ítélettel még fel nem bontatott: a fővárosi tanács utasította az anyát, hogy törvényesen vélemezendőt a fia apja vallására, reformátusnak kereszteltesse meg. Ezt a határozatot a kultuszminiszter is megerősítette, mert a gyermek születésének törvényességére nézve az a vélelem alkalmazandó: „pater est, quem nuptiae demonstrant.“

(Bp. H.)

KÜLFÖLD.

Egy század statisztikája. A „Deutsch-evang. Blätter“ című theol. folyóirat f. é. I. füzetéből vesszük át a következő érdekes közleményt:

J. Johnston, a mult évi egyetemes missziói értekezlet titkára, ily czim alatt: „Egy század a keresztyénség terjedéséről és annak tanúságai“ egy könyvet tett közzé, mely statisztikai adatok alapján azt a tanulságot nyújtja, hogy az utolsó évszázad folyamában a protestantizmus a romanizmust minden tekintetben felülmultha.

Egy századdal ezelőtt, 1786-ban volt Európában 37 millió protestans, 80 millió róm. katolikus és 40 millió görög ó-hitű. Az 1886-ik évben a protestansok száma Európában 85 milliót, a róm. katolikusoké 154 milliót, az ó-hitűeké 83 milliót tett, úgy hogy a protestans lakosság száma 2·3-szer, a róm. katolikus 1·92-szor, az ó-hitű 2·07-szor megsokszorozódott. Ezen arány megmagyarázása végett figyelembe veendő különösen a túlnyomóan róm. katolikus Franciaország lakosságának feltűnő gyér szaporodása és az, hogy itt az utolsó népszámlálás alkalmával kath. szülők gyermekei közül közel 10 millió úgy jelentette magát, mint egy egyházhoz sem tartozó. Az ultramontanok ama dicsekedésére vonatkozólag pedig, mely szerint Nagy-Britannia úgyszólván már teljesen visszatért a kath. egyház kebelébe, Johnston megmutatja, hogy a róm. kath. templomok, kolostorok, papok és püspöki megyék száma szaporodott ugyan, de nem a lélekszám. A róm. kath. lakosság száma a mult század végén Nagy-Britannia összes lakosságának $\frac{1}{3}$ részét tette, ma csak $\frac{1}{7}$ részét teszi, t. i. 37 millióból $5\frac{1}{4}$ — $5\frac{1}{2}$ milliót. E viszonyt némileg magyarázza az írek nagymérvű kivándorlása, kik egyéb-

ként korántsem mindnyájan mennek Észak-Amerikába, hanem épen oly számban Angliába és Skótzíába.

Megfordítottan látszik a viszony az észak-amerikai egyesült államokban, hol 1786-tól 1886-ig a protestansok száma 2·7 millióról 47 millióra ($17\cdot41\%$), a katolikusoké 190 ezerről 9 millió 930 ezerre ($52\cdot25\%$) szaporodott. De épen itt nem a bentlakó felekezeteknek önmagukból való szaporodása, hanem a túlnyomóan róm. katolikus bevándorlás a döntő tényező. Ezenkívül a statisztika azt bizonyítja, hogy a róm. katolikusok szaporodása, mely 1870-ig rohamos volt, azóta nagyban hanyatlak, valamint hanyatlak a „nem classifikálhatók“ nagy száma is. 1870-től 1880-ig a protestansok szaporodása $8\frac{1}{4}\%$, a róm. katolikusoké ellenében csak $\frac{1}{2}\%$.

Egész Amerikát és Európát, tehát a két keresztyén földrészt összefoglalva, az arány ez: 1786-tól 1886-ig a protestansok 3 millió 970 ezerről 134 és $\frac{1}{2}$ millióra, — a katolikusok pedig 110 millió 190 ezerről 201 millióra szaporodtak; a protestansok szaporodása $3\cdot36\%$, a katolikusoké $1\cdot81\%$, tehát csak fele amannak.

Ezen adatokhoz D. Warnek az „Egyet. misszió-lap“-ban érdekes megjegyzést csatol a kath. és prot. misszióra vonatkozólag. A kath. misszió, daczára a térítés ismeretes felületességének, Indiában és Ceylonban alig hogy megkészszerzte az utolsó században keresztyén hívei számát; a hasonlíthatatlanul alaposabb és lelkiismeretesebb prot. misszió meghuszszorozta. Általában a római egyház szaporodása a pogány népek között, ámbár missziója 300 éves multa tekinthet vissza, az utolsó száz év alatt alig $0\cdot9\%$, az evang. egyházé, ámbár missziója sokkal fiatalabb 44% .

E kiszakított gyér adatok közlését Johnston következő szavaival zárjuk be: „A pápaság azon fajok és népek vallása, melyek úgyszólván nem haladnak s életükben m. e. megállapodtak. Minden azt bizonyítja, hogy a pápa elbizakodott. Követelése a mi napjainkban hiába valók s uralma hanyatlóban van. Saját híveire gyakorolt befolyása kevéssé érdekel bennünket, fontosabb reánk nézve az, hogy a pápa hívei, összehasonlítva Európa prot. hatalmaival, befolyásukra, jólétükre és világ-uralmukra nézve évről évre hanyatlóban vannak. A pápaság igényei és az az állás, melyet magának követel, semmi arányban sincsenek tényleges hatalmával. Csak az államférfiak és politikusok tudatlansága és babonás tisztelete, melylyel egy antiquált tekintély előtt tömjéneznek, állíthatja „Szt. Péter trónját“ a prot. egyházak fölé emelkedő magasságra.“

Ne feledjük azonban — teszi hozzá a „Deutsch-Evang. Blätter“ szerkesztője — hogy ezen világtörténeti emelkedés és hanyatlás processusa nem természeti processus, mely önmagától lefolyik, hanem csak úgy folyik le teljes erővel, ha a protestantizmus hűséges kitartással ragaszkodván erejének forrásaihoz, fáradhatlan munkával és szorgalommal teljesíti minden téren összes feladatait!

B.

VEGYESEK.

— Ő felsége a király az ondódi és borosznoki gyülekezeteknek iskolaépítési czelokra 100—100, a klenóczi gyülekezetnek templomépítésre 100 frtot adományozott.

Kimutatás

a theol. tan-, illetőleg szakkönyvek kiadása végett megindított gyűjtés eredményéről.

III. kimutatás 1889.

a) Az Evang. Dogmatikára előfizettek: 6) T. Fuchs János ev. l. Bagonya 2 frt. 7) T. Kund Samu ev. l. úr Répcelak 2 frt.

b) Az Evang. Egyházjogtanra előfizettek: 9) T. Payr Sándor ev. l. úr Ondód 3 frt. 10) T. Fuchs János ev. l. úr Bagonya (II.) 1 frt. 50 kr.

Ugyanezen műre fizettek a szerző úrnál: Nt. Horváth János l. úr Petőfalván 1 frt. 50 kr. Nt. Tóth Sándor l. úr Szil-Sárkány 1 frt. 60 kr. Nt. Kliment Lajos l. úr Korpona 1 frt. 50 kr. Nt. Brózik Titus l. úr Háj 3 frt.

Dr. Szlávik M. Bölcsészettörténetének II. része kerülvén sajtó alól, az e sorok megjelenésekor a t. megrendelők kezében leend. A kik annak I. részét is bírní óhajtják, azokat kérem, forduljanak e végett a szerzőhöz Eperjesre.

Pukánszky Béla, pénztáros.

— **Hegyalja.** 13 vármegyére szétszórt ezen esperesség rendezkedik. Az egyes egyházak határ-vonala ezen nagy területen megvonatott olyképen, hogy minden politikai község valamely egyházhoz csatoltatik. Ez által eleje lesz véve minden illetékességi bizonytalanságnak. A missiói bizottság tervezetet, missiói térképet készített s ez hozzá szólás és intézkedés végett most megy az egyes egyházakhoz, melyekre azon teendő fog hárulni, hogy a szórványban lakó minden egyes egyháztag meglátogatassék, beirasék és illeték fizetésre felhivassék. Az összeírás megejtésénél a családfők és családtagok bevallási ivatek fognak használatni. E nagy munka tavaszszal indul meg. Az egyházak határ-vonalaira s a missiói bizottság kétségkívül érdeke előterjesztéseire nézve a nyári közgyűlés fog határozni. — Az első kedvező jel híre e tekintetben az Ujhelyben lakó hívek köréből veszzük. Még csak nem is anya — hanem leányegyház. Az esperességi elnökséggel tartott együttes gyűlésen az ottani hívek 200 frtot ajánlottak fel a helyben és a nagy vidéken lakó hívek meglátogatásának és összeírásának költségeihez. Megérdemli a leányegyház, hogy azzá legyen, a mi rendeltetése, a mire ki van szemelve, s a mi óhaja, hogy missiói pont — anyaegyház legyen.

— **Besztercebánya.** Ezen városi fényes gyülekezetünk f. hó 6-án tartá meg közgyűlését, melyen többek között 14 kilépő presbyter helyének betöltése végett intézkedett. A gymnasium-épületének terve és 15—16 ezer fitra előirányzott költségvetése, melyre azonban az egyház körülbelül 12 ezer forinttal rendelkezik, tárgyalás czéljából egy bizottságnak átadatott. Varga Mihály, gymn. igazgató újólág 3 évre igazgatóvá választott. Esperességi segédlelkészszé Riesz János hívatott meg.

— **Papigtatás.** Zólyom-Lipcének újont választott lelkésze, **Vitalis Gyula**. f. é. január 13-án igtattatott be hivatalába. Az istentisztelet d. e. 10 órakor kezdődött; az oltári liturgiát Lukács Pál, libetbányai lelkész végezte, a szent beszédet Kovács Dániel felső-lehotai lelkész tartotta Ján. ev. 8. 12. alapján; tárgya volt: Jézus a világ világossága, amint világít, melegít, vidámit. A beigtatást nt. Moczkovcsák János főesperes teljesítette. Istentisztelet után a kitarozott paplakon diszebed s este a volt ellenpárt úgy a lelkész, mint ngs. Csipkay Károly, felügyelő s megyei alispán urat fákyás zenével tisztelte meg. Az egyház hölgyei lelkészöket egy Luther öltönnel s egy gyönyörű, veres bársonyba kötött aranyvágású bibliával ajándékozták meg.

— **Debreczeni** egyházunk nehéz helyzetbe jutott. A gazdag ref. város 1888-ra oly feltétel mellett adott iskolai czélokra 500 frt segélyt ha egyházunk beszünteti azt a néhány német isteni tisztetletet. Egy ref. lelkészé mint indítványozó az érdem. Igy illik az az Urban jó testvérekhez! Hát a Csáky rendeletét nem égették e meg a főpiazcon! Az egyház a vallás tanítás ellátására a kerület-től 300 frt évi segélyt kért, ezt nem kaphatván meg, sa-

ját pénztárából igyekszik az egyház ezen szükségletét külsőlegre történő számítással fedezni. 84 gyermek van a város különféle és nagy számú iskolában a kik ezen egyházas gondozás nélkül elvesznének egyházunkra nézve. Bérházban levő imaházával és iskolájával 6 év alatt harmadizben költözködik. Valószínűleg saját házában és telken fogja imaházát felépíteni, iskoláit elhelyezni. De miből? Uj egyház kevés taggal, sok ellenséggel. Ki segít rajta az élet halál harcztot vivó új egyházon?

— **Nagy-Varad** sokat veszített Turcsányi Ödön kir. ügyész, derek felügyelőjében aki Besztercebányára történt áthelyezése okából a felügyelői állásról leköszönt. Az ő felügyelősége alatt épült fel az új paplak, a régi paplakból tanítói lak és iskola lett. Most már csak az új templom van hátra s az egyház rendbe jött. Rimler Károly lelkész ez építő és fejlesztő erő elje meg ott az új templomot: az exegi monumentum-ot!

— **Nagy-Bányán** a régi lelkészlak ujtása befejeztetett Bontás közben a régi falak össze omlottak. Ujra kellett építeni 2200 frttal. A lelkes kis egyház intelligens népe itt is szép áldozatot hozott. Szendy Antal a példás felügyelő 100 frttal járult az építéshez. A parochia átadása alkalmából tartott közgyűlésen Szendy Antal arczképe lepleztetett le. Riszdorfer János lelkész csinálta a derek felügyelőnek e kedves s nagyon is megérdemelt meglepetést.

— **Sajó-Arnót**, 389 lélekből álló egyház, hogy 400 frtnyi adósságától s annak kamatterhétől megszabaduljon, ezt az összeget pótkivetéssel 2 év alatt lefizetni vállalta. Ritka példa. Turóczy Pál lelkész jó gazdáé s Dianovszky Ede felügyelő az érdem, ki 60 frttal kezdte meg az aláírást.

— **Ozd** (Sajó-Kaza filiája) bánya- és gyártelepen lakó hiveket (210 lélek) a főesperes meglátogatta s úgy az igazgatóságnál, mint a hiveknél megindította a szükséges imaház építését. Mind a két félnél készséggel találkozott. Ugyanott az ujonan választott gyári iskolai tanítót, Scherffel Jánost, letett vizsga után a főesperes levitanak nevezte ki és avatta fel.

— **Diós-Győr** kis egyház hivei templomépítés czéljából magokat 5 évre adóztatták meg önkéntesen és lelkesedve. Az ajánlati ciklus első évében a nagyobbára földművesekből s gyári munkásokból álló egyháztagok ezen czélra mintegy 400 frtot fizettek be, (évi egyházi adója a hiveknek 600 frt). A nők egyletté alakulva gyűjtögetik egyidejűleg a filléreket. Az építendő templom tervét Szvetlik Mátyás vasgyári (rom. kath.) műépítész készítette el a költségvetéssel együtt teljesen díjtalanul. Az eredeti tervrajz alapján Dévald Károlynál Eperjesen 100 darab fénynyomat készítettett, mi a templomépítési alap javára a hivek és jóakarók körében elárusítottak.

— **Acsán.** Jan. 16-án Melcer Gyuláné rendezése mellett, báró Prónay Gábor kastélyában, az acsai evang. templomban felállítandó új orgona javára jól sikerült piknik tartatott, melynek tiszta haszna 49 frt o. é. — Felülfizetéseket tettek: Majthényi István orsz. képviselő 3 frt, Hornyánszky Pál 10 frt, Moravcsik Mihály 2 frt, Cservenák Károly 2 frt, Kilián Ármin 2 frt, Török Józsefné 2 frt, Kampanek János 2 frt. Jeszenszky Antalné 2 frt, Jamriská Lajos 2 frt, Bakó János 2 frt, Brankovics József 2 frt, Konyáry Pál 1 frt, Szlatényi Ede 1 frt, Laczkovics Győző 1 frt, Orbán Lajos 1 frt, Melcer Gyula 1 frt, Zsoldos János 1 frt, id. Fényes Lajos 1 frt, ifj. Fényes Lajos 1 frt, Miklóssy János 1 frt, Dr. Micsinay Fer. 1 frt, Jochmann Gábor 1 frt, összesen 42 frt. Az eddigi gyűjtés az új orgonára tesz: 210 frt 61 kr.

— **Erdő-Kürthön.** Karácsony második ünnepén megtartott az első rendes magyar istentisztelet; az egész gyülekezet részt vett benne s buzgón énekel a csabai magyar énekes könyvből. A szükségelt énekes könyvek adakozás utján és néhai b. e. gróf Stainlein Saalenstein Zsuzsanna ó Excellentiája kegyes alapítványának kamatjából fognak megszereztetni.